

616.5

6-58

08 APR 2013

30 JUL 2010

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԶՈՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

616.5 ՏՀԱՄԱՐԴԻ

ԵԻ 58

Տ Ր Ի Պ Է Ր Ը

(Ս ու լ ս ու լ ն ա լ)

ԵՒ ՆՐԱ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՐԱՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Զ Ա Ր Դ

Ա. ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կ Ա Զ Մ Ե Ց

ՄԷԴԻԱԿԱՆ ՓԵՂՂԵՐ ԺԱՍՏԱԺԻՍՈՒ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ (ԱՐՏԷՄ) ԵՄԱԿԵԱՆ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԵՄԱԿԵԱՆ ԴԱՐԱՆ 7

I. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ քաղաքակրթութեան և լուսաւորութեան հետ համահաւասար կերպով առաջ են գնում և աւելի մեծ չափերով տարածվում վեներական հիւանդութիւնները: Դժուար թէ գրտնվի մի մարդ, նոյնիսկ գաւառական խուլ անկիւններում ապրող, որը լսած չը լինի վեներական հիւանդութիւնների անունները և գաղափար չունենայ նրանց մասին: Բացարձակ և առանց կեղծ ջէնտլմէնութեան պէտք է ասենք, որ ներկայումս մարդկութեան մեծ տոկոսը վարակված է վեներական որևէ հիւանդութեամբ: Ամեն մի պատահող կամ պացիէնտ խօսում և խորհուրդ է հարցնում սիֆիլիսի, շանկրի, բուբօնի և տրիպէրի մասին: Ներկայ հասարակական կեանքի գայթակղեցնող և ապականիչ բազմաթիւ պայմանները, խորտակելով ընտանեկան առողջ և բարոյական կեանքի երջա-

նիկ հիմունքները, յանուն էստէտիկայի և սանձարձակ ազատամտութեան՝ մարդկանց դեռ մանուկ հասակից զայթակդեցնում և նետում են սեռական ցոփ կեանքի ճիրանները: Պոռնկութեան և վեներական ախտերի դառնախօս ստատիստիկան հաստատում է մեր ասածը. անհերքելի փաստ է, որ մարդկութիւնը աստիճանաբար այլասեռվում է: Ամուսնական մաքուր կեանքի և ընտանիքի քայքայման պատճառով, մարդիկ դեռ ֆիզիքապէս չը հասունացած, պատանի հասակից սկսում են հասարակական տները յաճախել և կամ փողոցներում գիշերները անառակ կանանց որսալ: Բաւական չէ, որ չամուսնացած երիտասարդներն են դառնում հասարակական տների մշտական անդամներ և փողոցներում վխտացող բազմաթիւ կանանց որսորդներ, այլև ամուսնացած, կնոջ և զաւակների տէր մարդիկ էլ են յաճախում անառականոցները և այլ անբարոյական տեղեր, և դիւրութեամբ վարակվելով կեղտոտ ախտերով, վարակում են իրանց կանանց. այսպիսով տուժում են ոչ միայն անհատները, այլև քայքայվում է ընտանեկան սուրբ

կեանքը, պղծվում է ամուսնական առաքանտը և սերունդը այլասեռվում:

Վեներական ախտերից, որոնք են սիֆիլիս, շանկր և տրիպէր, ամենատարածվածն է վերջինը. այսինքն տրիպէրը (սուսուռնակ): Թէ տղամարդկանց և թէ կանանց մեծ մասը վարակված է կամ թէ եղել է վարակված տրիպէրով: Այս հիւանդութիւնը ինքնածին չէ, այլ անցնող, վարակող, հիւանդութիւններից շատերը վարակիչ են շրնորհիւ փոքրիկ, հասարակ աչքերին անտեսանելի կենդանիների, որոնք կոչվում են միկրօբներ

Նկար 1.

1) Տրիպէրի թարախը և նրա մէջ դանդաղ միկրօպները—գոնոկոկները:

կամ բացիլներ: Սրանք տեսանելի են դառնում միմիայն մանրադիտակի (микроскопъ) տակ: Իւրաքանչիւր հիւանդութեան բացիլ ունի իր անունը:

Տրիպէրի վարակող բացիւր կոչվում է գօնօ-
կօկ: Երբ տղամարդը սեռական մերձաւո-
րութիւն է ունենում տրիպէրով վարակ-
ված կնոջ հետ, գօնօկօկները շփման մի-
ջոցին թափանցում են միզանքը և այդպի-
սով հիւանդութիւնը պատվաստում: Եթէ
տղամարդն է հիւանդ տրիպէրով, նա կա-
րող է վարակել առողջ կնոջը. ուրեմն տրի-
պէրի վարակումը լինում է փոխադարձա-
բար:

Տրիպէրն այնքան տարածված և սովո-
րական ախտ է դարձել, որ յաճախ մարդիկ
նրան լուրջ նշանակութիւն չեն տալիս և
պառաւական դեղերով կամ թէ «բարեսիրտ»
ընկերների ձէռքէձեռք անցնող րէցէպտնե-
րով են բաւականանում, որով աւելի հնաց-
նում են ցաւը և դարձնում խրօնիքական:
Մինչդեռ տրիպէրը չը բժշկվելու դէպքում
լուրջ հիւանդութիւն է և կարող է առա-
ջացնել այլ և այլ բարդութիւններ ծանր հե-
տեանքներով:

II ՏՐԻՊԵՐԻ ՎԱՐԱԿՄԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երբ գօնօկօկները մտնում են առնան-
դամի միզանքը, նրանք բոյն են դնում
այնտեղ և բազմանում են: Ապա նրանք վը-
նասում և բորբոքում են միզանքի թաղան-
թը: Ուրիշ խօսքով տրիպէրը ոչ այլ ինչ է,
եթէ ոչ միզանքի թաղանթի բորբոքումը:
Տրիպէրը իսկոյն չէ բացվում, այլ վարակ-
ման ժամից անցնում է որոշ ժամանակա-
միջոց մինչև հիւանդութեան երևալը: Այս
միջոցը տևում է սովորաբար 2—7 օր և կոչ-
վում է սկզբնական զաղտնի շրջան (инку-
бационный периодъ). Գօնօկօկների սիրած
տեղը մեծ մասամբ միզանքում անդամա-
գլխից փոքր ինչ հեռու է, թլպատակապի
ուղղութեամբ: Համարեա միշտ տրիպէրի
այրոցը և ցաւերը կնդրոնանում են այդտե-
ղում: Թոյնի ներս ընկնելուց միքանի օր
յետոյ միզանքում զգացվում է մի տեսակ

զգայնութիւն և խտտանք, որ յաճախ նման է հեշտանքի զգացմունքին: Ոմանք զգում են մի տեսակ ծանրութիւն յետանցքի մէջ, աճուկներում: շատերն էլ գանգատվում են ճնշված և վատ տրամադրութեան վրայ: Հետզհետէ խտտանքը փոխվում է ցաւի, այնուհետեւ՝ վարակված մարդը միզելիս զգում է այրոց և ցաւ, որոնք գնալով աւելի են սաստկանում: Սրանք շուտով հասնում են այն աստիճանի, որ հիւանդը տանջվում է միզելիս. նա խուսափում է միզելուց և աշխատում է մէզը երկար պահել: Միզելու ժամանակ ցաւի և այրոցի աւելի սաստկանալը բացատրվում է նրանով, որ մէզի անցնելիս նրա մէջ գտնվող զանազան աղերը և լուծվածքները զրգւում են տրիպէրի խոցը և ուժեղացնում բորբոքումը: Շուտով ուռչում են միզանցքի վերջաւորութիւնը և անդամի շրթունքները, որոնք կարմրում են և զգայուն դառնում: Ապա միզանցքից երկվում է կաթիլ-կաթիլ՝ բաց-դեղնականաչագոյն թարախ, որը օրէցօր թանձրանում է, կանաչ գոյն ստանում և առատօրէն հոսում: Հոսանքը շարունակաբար լինում է թէ ցե-

րեկ և թէ գիշեր: Այդ թարախը վարակիչ է, որովհետեւ նրա մէջ գտնվում են տրիպէրի բացիլները-գոնոկոկները: Յաճախ թարախի հետ երևում է և արիւն: Տրիպէրի այս շրջանը, առատ թարախահոսութեամբ, այրոցով և ցաւերով, կոչվում է սուր կամ սրճութաց շրջան: Այս ժամանակ տրիպէրի վերքի շնորհիւ յաճախ անդամը փոքր ինչ ծռվում է գլխի մօտից, այս բանը աւելի նկատելի է լի-

Նկար 2

2.) Տրիպէրով հիւանդ առնանդամ, որը փոքրինչ ծովել է և թարախը հոսում է նրա միջից:

տելի է լինում անդամի գրգռված միջոցին, այսինքն կանգնումի ընկնելիս: Գիշերները անկողնում, երբեմն էլ

ցերեկը, անդամը շարունակ կանգնում է և շատ անհանգստացնում հիւանդին, նոյնիսկ

այն աստիճան, որ քունը կտրվում է և հիւ-
ւանդը անց է կացնում անքուն գիշերներ։
Այս հանգամանքը կարող է վատ ազդել թու-
լակազմ հիւանդի վրայ, մաշելով նրան։ Երբեմն
էլ տեղի է ունենում և կրկնվող երազախաբ,
որը նոյնպէս անհանգիստ է անում հիւանդին։
Ընդհանրապէս սուր տրիպէրի բորբոքված նը-
շաններն ու ցաւերը տևում են 10—20 օր։ Այ-
նուհետև այրոցը և ցաւերը նուազում են, մի-
զելիս միայն զգալի է լինում թեթև ծակոց-
անդամի ցաւոտ կանգնումը տեղի է ունենում
ուշ-ուշ և թարախն էլ պակասում է, դառնում է
դեղնա-սպիտակագոյն, և վերջի վերջոյ ստա-
նում է լորձոնքի կերպարանք։ Այս հան-
գամանքը նշան է տրիպէրի բարեյաջող վախ-
ճանի։ Եթէ հիւանդը բժշկվում է բանիմաց
և բարեխիղճ բժշկի մօտ, կատարելով նրա
տուած ցուցմունքները, այն ժամանակ տրի-
պէրը բժշկվում է 5—8 շաբաթում, ուրիշ
խօսքով 1—2 ամսի ընթացքում։ Իսկ երբ
հիւանդը գործ է ածում տնային հէքիմների
ֆնասակար դեղերը և չի պահում ուտելի-
քի-խմելիքի որոշ բէժիմ, դիէտա, այն ժա-
մանակ տրիպէրը չէ բժշկվում և դառնում

է խրօնիքական, այսինքն երկարատև։ Առ-
հասարակ, երբ տրիպէրը անուշադիր ֆնա-
լով, իր գոյութիւնը պահում է 2 ամիս, նա
անպայման խրօնիքական բնաւորութիւն է
ստանում։ Այսպիսի դէպքերում նրա բունը
կարող է լինել թէ միզանցքի սկզբում և թէ
վերջում։

Հնացած կամ խրօնիքական տրիպէրի
ժամանակ բացակայում են սուր տրիպէրի
խիստ արտայայտութիւնները։ Թարախը հո-
ռում է շատ քիչ քանակութեամբ, օրական
միքանի կաթիլ, և այն էլ մեծ մասամբ քը-
նից յետոյ առաւօտեան է երևում միզանց-
քի ծայրին։ Սակայն օդիի, գարեջրի, երա-
զախաբի ու սեռական կրկնվող մերձաւո-
րութիւնների ազդեցութեան ներքոյ թարա-
խը կարող է շատանալ, և ընհակառակն, չա-
փաւոր կենցաղավարութեան ու ժուժկալու-
թեան միջոցին կարող է գրեթէ անհետա-
նալ։ Բայց և այնպէս հիւանդը միզանցքի
մէջ միշտ զգում է մի տեսակ աննօրմալ
զգացմունք, ծանրութիւն յետանցքում և շատ
ուշ միզելիս՝ այրոց։ Դժբաղդ կը լինի այն
մարդը, որ ժամանակին հիմնաւորապէս չի

բժշկիլ սուր տրիպէրը և նրան կը դարձնէ խրօնիքական. և աւելի թշուառ է նա, ով ունի խրօնիքական տրիպէր, ու նրան մի չնչին ցաւ համարելով, չի դիմիլ հմուտ բրժշկի օգնութեանը: Պէտք է գիտենալ, որ թէ սուր եւ թէ խրօնիքական տրիպէրը անպայման բուժելի է, եթէ միայն հիւանդը ամբողջովին նուիրվի բժշկութեան և ճշտիւ կատարէ բժշկի խորհուրդները: Իսկ եթէ բրժշկվելիս նա շարունակէ հարբեցողութիւն, անբարոյականութիւն և աննօրմալ կեանք, դրանով բժշկի շինածը ինքը կը քանդէ, և արիպէրը ամուր կը մնայ իր տեղում:

Ահա թէ ինչ է ասում պրօֆ. Պէտէրսօնը խրօնիքական տրիպէրի մասին. «Թոյնը, ապրելով օրգանիզմի մէջ, չէ կարող չը քայքայել նրան: Նա այս կատարում է դանդաղ, աստիճանաբար, աննկատելի կերպով, բայց և այնպէս նա անում է այդ բանը, եւ իրօք. հիւանդը ժամանակի ընթացքում դառնում է թմրած, խղճալի: Նրա մէջ երեւան են գալիս մելամաղձոտութիւն և անբացատրելի թախիծ: Նրա եռանդը հանգչում է. նա

վերջի վերջոյ դառնում է ֆիզիքական ու մտաւոր երկարատե աշխատանքի անընդունակ: Զղայնութեան մի շարք երևոյթներ զարգանում են խրօնիքական տրիպէրի հողի վրայ: Այս հիւանդութիւնը, որ հասարակութիւնը սովորել է համարել «աննշան», մինչև անգամ «չնչին», կրկնում ենք, ներգործում է դրականապէս: Նրա վերջնական հետեւանքը լինում է ամբողջ կազմվածքի աւելի կամ պակաս քայքայումն»:

III ՏՐԻՊԵՐԻՅ ԱՌԱՋԱՅԱԾ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆ- ՆԵՐԸ

1. ՏՐԻՊԵՐԻ ԱՌԱՋԱՆԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Միզանցքի սկզբի մասից թարախի հետ
գօնօկօկները կարող են գնալ դէպի միզանց-
քի խորքերը և այնտեղ էլ բանալ տրիպէրի
վէրք: Այսպիսով հիւանդութիւնը կրկնա-
պատկւում է և գործը աւելի լուրջ կերպա-
րանք ստանում: Թարախահոսութիւնը, այ-
րոցը, ծակոցներն ու ցաւերը կրկնակի սաստ-
կանում են և բաւական ընկճում հիւանդին:
Այն ժամանակ կարող է առաջ գալ տաքու-
թիւն, անհանգիստ դրութիւն և դիւրագգա-
ցութիւն:

2. ՇԱՐԱՆԱՍԿՁԵՒ ԳԵՂՁԻ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

Գօնօկօկները դիւրութեամբ կարող են
անցնել դէպի գեղձերը և նրանց բորբոքել:

Ամենից յաճախ բորբոքւում է շագանակա-
ձև գեղձը. որ գտնւում է յետանցքի և մի-
զանքի միջավայրում: Հետզհետէ նա ուռ-
չում է, ցաւում և հիւանդին նեղութիւն
պատճառում: Արտաթորելիս յետանցքի մէջ
զգացւում է ճնշող ծանրութիւն և ցաւ, որ
տարածւում է դէպի աճուկները և միզանց-
քը: Երբ շագանակաձև գեղձը շատ է ուռ-
չում, մեծանում և միզանցքը նեղացնում,
այն ժամանակ դժուարանում է միզելը. մէ-
զը հոսում է բարակ հոսանքով և երբեմն էլ
կաթիլ-կաթիլ: Գեղձի խիստ բորբոքումից
նրա մէջ կարող է գոյանալ թարախ, որը
բացւում է մեծ մասամբ դէպի միզանցքը,
իսկ հազուադէպ նաև դէպի յետանցքը: Ան-
հրաժեշտ է գիտենալ, որ շագանակաձև գեղ-
ձի մէջ տրիպէրի թարախը կարող է մնալ
շատ երկար ժամանակ և այդպիսով օժան-
դակել խրօնիքական տրիպէրի գոյութեանը:
Ուստի տրիպէրի բժշկութեան միջոցին բը-
ժիշկը շագանակաձև գեղձին մասսաժ է ա-
նում յետանցքից, որով թէ իջեցնում է նը-
րա բորբոքումը և թէ ճնշումով դուրս վը-
ռնտում նրա մէջ թագնւած թարախը:

3. ԱՄՈՐԶԻՔՆԵՐԻ (ՁՈՒԱՆԵՐ) ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

Տրիպէրի յաճախակի բարդութիւններից մէկն էլ ձուանների բորբոքումն է: Սա գրւխաւորապէս առաջանում է հիւանդի հակաբժշկական կենցաղից և աւելորդ շարժողութիւններից: Օրինակ, երբ տրիպէր ունեցած ժամանակ հիւանդը գործ է ածում օդի, գինի, գարեջուր, երբ նա ոտքով շատ է մանգալիս, ձի է հեծնում, կամ սուսանակի միջոցին շարունակում է յաճախել կանանց մօտ, համարեա անխուսափելի կերպով ստանում է ամորձիքների բորբոքում: Բացի վերոյիշեալ պատճառներից, երբ հիւանդը ինքնիրան սրսկումներ է կատարում, բայց չը գիտէ այդ գործողութեան անհրաժեշտ պայմաններն ու ձևերը, առաջացնում է ձուանների բորբոքումն: Սովորաբար բորբոքվում է մէկ ձուն և շատ քիչ դէպքերում երկուսը միասին: Իրօք ձուն չէ հիւանդանում սկզբից, այլ նախ բորբոքվում է մակամորձիքը, որ ուռչում է, ցաւում, հաստանում և որի ցաւերը անցնում են ձուին, որը յետոյ միայն ուռչում է և ցաւում. այս բա-

նը շատերը չը գիտեն, ուստի և կարծում են, թէ բորբոքվել է ձուն:

Ամորձիքի, աւելի ճիշտը մակամորձիքի, բորբոքման միջոցին նկատվում են գրւգոված դրութիւն, տաքութիւն, ճնշված տրամագրութիւն և ջղային երևոյթներ: Բորբոքված ձուն հետզհետէ ուռչում է, մեծանում և ցաւում: Յետանցքում և շէքերի մէջտեղում զգացվում է ծանրութիւն, ծագում է շուտ-շուտ միգելու ցանկութիւն: Երբեմն էլ գիշերը տեղի է ունենում ցաւոտ երազախաբ: Վերջի վերջոյ ուռոյցքը և ցաւը հասնում են այն աստիճանի, որ հիւանդը սաստիկ տանջվում է, զրկվում քնից ու կերակրից. իւրաքանչիւր թեթև շարժումն անգամ սաստիկ ցաւ է պատճառում. ոտքը ոտքից չի կարողանում փոխել և ստիպված է լինում անկողին մտնել: Ուռոյցքը կարող է հասնել բուռնցքի մեծութեան, որի ժամանակ կարմրում, ուռչում է նաև ամորձիքապարկը: Կատաղի ցաւերն ու տանջանքները սովորաբար տևում են միքանի օր, որից յետոյ կամ իրանքիրանց և կամ դեղերի ազդեցութեամբ նուազում են ու

հանգիստ տալիս հիւանդին: Երբեմն նրանք վերանորոգվում են զանազան պատճառներից, օրինակ՝ ուժեղ շարժումներից, պարելուց, մրսելուց, ձուլանների կապ չըկրելուց, սեռական յարաբերութիւններից և այլն: Պէտք է ասենք, որ ձուլն բորբոքվելուց և բժշկվելուց յետոյ յաճախ կարող է անընդունակ դառնալ սերմնակենդաններ արտադրելու. իսկ եթէ երկու ձուլերն էլ բորբոքվեն, մարդ կը դառնայ ամուլ. այնուհետեւ նա չի կարող զաւակներ արտադրել. ներքա սերմը չի կարող բեղմնավորել: Բացի այդ յաճախ բորբոքումից յետոյ մականորձիքը մնում է կարծրացած, սերմնատար խողովակները սղմված և կծկված:

4. ՄԻԶԱՊԱՐԿԻ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

Վարակիչ թարախը մտնելով միզապարկը, գրգռում է պարկի թաղանթը և բորբոքում: Հիւանդը ցաւեր է գգում միզանցքի խորքերում, անհանգիստ է լինում և շուտ շուտ կարիք դգում միզելու. սակայն իւրաքանչիւր անգամ հոսում է շատ

քիչ մէզ, նոյնիսկ միքանի կաթիլ: Բորբոքված միզապարկի մէջը միշտ լինում է պըղտոր. և եթէ այդ մէջը բաժակում լցված մնայ երկար ժամանակ, նրա յատակում կը նստեն բաւականաչափ տականք և թարախոտ մասնիկներ:

5. ԽՈՇՈՐ ԹԱՐԱԽԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԻԶԱՆՑՔՈՒՄ

Սուսունակի թոյնը բացի բորբոքում առաջացնելուց միզանցքի մէջ որևէ տեղում կարող է բանալ խոր վէրք, որը հետզհետէ մեծանում է, ուռչում և լցվում թարախով: Վերջի վերջոյ ուռոյցքը պատում է և թարախը դուրս հոսում: Թարախը բացվում է կամ միզանցքում և կամ թէ շէքերի արանքում, անդամի արմատի տակ. այսպիսով գոյանում է մի ուրիշ անցք միզախողովակից դէպի շէքերը, որտեղից հոսում է թարախ, արիւն և մէզ: Բարեբաղդաբար այս երևոյթը տրիպէրի հազուադէպ բարդութիւնն է, որը սակայն ծանր է և երկարատև: Եթէ հիւանդը կանոնաւոր կերպով

չը բժշկվի, այն ժամանակ վերքի շնորհիւ կարող է առաջանալ արեան թարախոտ վարակումն:

6. ԱՐԻԻՆՀՈՍՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱՆՑՔԻՑ

Երբ տրիպէրի խոցը խորունկ է լինում, այն ժամանակ թարախի հետ երևում է նաև արիւն, որը հոսում է քիչ քանակութեամբ, կաթիլ կաթիլ: Եթէ հիւանդը իրան հանգիստ չէ պահում և շարունակ շարժողութիւններ անում է, այն ժամանակ արիւնհոսութիւնը կարող է աւելանալ: Արիւնը երբեմն երևում է նաև միզապարկի խիստ բորբոքված միջոցին:

7. ԱԶՔԵՐԻ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄԸ ՍՈՒՍՈՒՆԱԿԻՑ

Եթէ տրիպէրով հիւանդը մի անմաքուր մարդ է, նա հեշտութեամբ կարող է վարակել իր աչքերը տրիպէրի թարախով, նամանաւանդ, որ աչքերը սաստիկ տրամադրված են վարակվելու սուսունակի թոյնով: Երբ թարախոտ ձեռքերով շփում են աչքե-

րը, թարախը քսվում է աչքերին և բորբոքում նրանց թաղանթը: Նրանց արանքից հոսում է թարախ, որը սկզբում արիւնանման և ջրալի է լինում, իսկ յետոյ դառնում է թանձր, կանաչագոյն և նմանվում է սուսունակի թարախին: Աչքերի տակ առաջանում են ցաւեր, որոնք տարածվում են դէպի ճակատը և ծոծրակը, հիւանդը ընկնում է անհանգիստ դրութեան մէջ, կորցնում է քունը, երբեմն տաքութիւն տալիս: Եթէ անուշադիր թողնել հիւանդութիւնը, կարելի է զրկվել տեսողութիւնից. ուստի աչքերի բորբոքման դէպքում իսկոյն պէտք է դիմել ակնաբոյժի: Քանի որ ներկայումս տրիպէրը սաստիկ տարածված է և կանանց մէջ, ուստի այժմ քաղաքակիրթ տեղերում երեխայի ծնվելու ժամանակ իսկոյն մի տեսակ դեղ են կաթեցնում աչքերի մէջ. սա այն նպատակով է, որ եթէ մօր բունոցը տրիպէրով կամ այլ հոսանքով վարակված լինի, երեխան անցնելիս թարախը կարող է քսվել նրա աչքերին ու վարակել. ուստի նախազգուշութեան նպատակով էլ կաթեցվում է յիշեալ դեղը:

8. ԵՐԻԿԱՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

Տրիպէրի թոյնը երբեք միզանցքից, միզապարկով ու միզաբեր խողովակներով բարձրանում է դէպի երիկամունքները և նրանց հիւանդացնում: Երիկամունքների բորբոքումը, ինչ պատճառից էլ որ ծագած լինի, լուրջ հիւանդութիւն է. բացի այդ մէկ անգամ արդէն հիւանդացած երիկամունքները տրամադրվում են թեթեւագոյններից նորէն բորբոքվել: Նրանց մէջ կարող է գոյանալ խոշոր ու մանր թարախակալութիւններ, որոնք բժշկվում են օպէրացիայի միջոցով և երբեք կործանում հիւանդի կեանքը:

9. ՅՕԴԵՐԻ ՍՈՒՍՈՒՆԱԿԱՅԻՆ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

Տրիպէրի ժամանակ երբեք բորբոքվում են նաև մարմնի այլ և այլ յօդերը: Գոնօկօկները արեան կամ աւշային անոթների միջոցով ճանապարհորդում են և ընկնելով որևէ յօդի մէջ, բորբոքում են նրան: Գոնօկօկի սիրած տեղն է ծնկների ծալուածքը, ուս-

տի աւելի յաճախ բորբոքվում են ծնկայօդերը, իսկ հազուադէպ՝ ոտքերի, արմունկների, ուսերի և այլ յօդերը: Նկատված է, որ յօդերի սուսունակային բորբոքումը աւելի պատահում է տղամարդկանց մէջ, քան թէ կանանց: Մեծ մասամբ վնասվում է միայն մէկ յօդը: Տրիպէրի սկզբում կամ վերջում, առանց որևէ նախանշանների յանկարծ յօդի մէջ զգացվում է ցաւ և ուռոյց: Յօդի շարժողութիւնը հետզհետէ դժուարանում է և ցաւեր առաջացնում: Ուռոյցը արագ զարգանում է և բաւական մեծանում: Բորբոքման սկզբին ուռոյցի կաշին իր բնական գոյնը չէ փոխում. սակայն երբ ուռոյցը մեծանում է, հասունանում, այն ժամանակ առաջ են գալիս սուր բորբոքման նշանները, այսինքն կաշին կարմրում է, ուռած յօդի շերմութիւնը բարձրանում, արեան անոթները լցվում են: Պատահում է, որ այս շրջանում միզանցքի թարախահոսութիւնը պակասում է: Տրիպէրային հասունացած յօդացաւը նմանվում է սուր ըէվմատիզմի յօդացաւին: Այս երկու դէպքերը միմիանցից որոշելը դժուար չէ. երբ մարդ

ունի տրիպէր, որի ժամանակ յանկարծ առանց ցաւի և ջերմի որևէ յօդը ուռչում է, դա անպայման տրիպէրային բորբոքումն է: Բացի ազ տրիպէրային յօդացաւը քնում է երկար միջոց և դժուար է բժշկւում: մինչդեռ ընկմատիզմի յօդացաւը շատ շուտ անցնում է սօլիցիլեան նատրի ու թթւութի գործածելուց:

10. ՄԻԶԱՆՑՔԻ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ (ՍՏՐԻԿՏՈՒՐԱ)

Տրիպէրի տանջող հետևանքներից մէկն է միզանցքի նեղութիւնը: Միզանցքի պատերը սուսուճակի թոյնի ներգործութիւնից կոպտանում են, հաստանում, կծկւում և այդպիսով անցքը նեղացնում: Սուր տրիպէրի միջոցին առաջացած ստրիկտուրան մեծ մասամբ ժամանակաւոր է լինում և անցնում է տրիպէրը բժշկւելուն պէս. սակայն խրոնիքական տրիպէրից առաջացած միզանցքի նեղութիւնը երկարատև է լինում և չէ անցնում առանց մասնաւոր բժշկութեան: Նեղանալ կարող է միզանցքի թէ առաջին և թէ յետին մասը: Այն ժամանակ

մէջը չէ կարողանում ազատ կերպով և իր բնական քանակութեամբ դուրս հոսել, այլ նա անցքի սղմված լինելու պատճառով հոսում է նեղ հոսանքով, երբեմն էլ կաթիլկաթիլ, և ճնշելով միզանցքի պատերին առաջացնում է ցաւեր: Պատահում է, թէ և հազուադէպ, որ մէջը բոլորովին կապւում է: Սրանից կարող է ծագել միզապարկի բորբոքում, մէզի դողոց պարկի մէջ, ծակոցներ, ծանրութիւն փորի ստորին մասերում և այլն: Մէջը երկար ժամանակ քնալով միզապարկում, իր կեղտերով և քլասակար լուծուածքներով մինչև անգամ կարող է առաջացնել արեան վարակումն և մահ: Վերոյիշեալ ասածներից երևում է, որ միզանցքի նեղութիւնը բաւական ծանր երևոյթ է:

11. ԾԱԿՈՑՆԵՐ, ԱՅՐՈՑՆԵՐ ԵՒ ԱՆՀԱՃՈՅ ԶԳԱՑՄՈՒՆՔՆԵՐ ՄԻԶԱՆՑՔՈՒՄ

Լաւ չը բժշկված տրիպէրից յետոյ երկար ժամանակ, տարիներ ու տասնեակ տարիներ, միզանցքի մէջ երբեմն երբեմն զգացվում են ծակոցներ, ցաւեր և այլ աննոր-

մալ երևոյթներ, որոնք մեծ մասամբ կենդ-
քոնանում են տրիպէրի խոցի տեղում: Յիշեալ
ծակոցները աւելի զգալի են լինում սեռա-
կան յարաբերութիւններից, երազախաբից,
հարբեցողութիւնից յետոյ, գարեջուր խմե-
լիս և այլն: Երբեմն այս ցաւերն այնքան են
օսաստկանում, որ տարածվում են դէպի մի-
զապարկը, յետանցքը, և հիւանդին թւում
է, թէ սուր տրիպէրը նորոգվել է: Սակայն
շուտով նրանք մեղմանում են և անց-
նում առանց բժշկութեան: Մի խօսքով
տրիպէրով վարակված մարդը, նամանաւանդ
միջանի անգամ հիւանդացած և բժշկված
դէպքերում, երկար ժամանակ կրում է տրի-
պէրի թողած յիշատակները:

12. ԱՆԴԱՄԻ ԳԼԽԻ ԵՒ ԹԼՊԱՏԻ ԲՈՐԲՈՒՌՈՒՄՆ

Հիւանդի անմաքրութեան շնորհիւ տրի-
պէրի թարախը, հաւաքվելով թլպատի ա-
բանքում կարող է առաջացնել անդամի գըլ-
խի և թլպատի ներքին պատերի բորբո-
քումըն: Սա կոչվում է քալեանիտ: Այս
հիւանդութեանը նպաստում է այն հանգա-

մանքը, երբ թլպատը շատ երկար է, ծած-
կում է անդամի գլուխը և ճեղքի նեղու-
թեան պատճառով յետ չէ քաշվում, կամ
թէ երբ թլպատը շատ կարճ է, միշտ ան-
դամի գլխի յետևում է կծկված և առաջ չէ
քաշվում ու ծածկում անդամը: Սռաջին դէպ-
քում, այսինքն երբ թլպատը մէծ է և յետ
չի քաշվում, թարախը ընկնելով նրա տա-
կը, բորբոքում է, ուռցնում և առաջաց-
նում թարախահոսութիւն: Այսպիսի դէպ-
քում իսկոյն պէտք է դիմել բժշկի, որը փոք-

Նկար 5.
Տրիպէրից՝ երկար
թլպատը և առն-
տնգամի գլուխը
ուռած:

րիկ օպերացիայի միջոցով
թլպատը կը կտրէ, յետ կը քա-
շէ և կը մաքրէ նրա տակը:
Երկրորդ դէպքում, այսինքն
երբ թլպատը կարճ է, բոր-
բոքվելով, նա ուռչում է,
հաստ օղակների ձևով մնում
է անդամի գլխի յետևում: հաս-
կանալի է, որ քայլելու ժա-
մանակ շորերին քսվելով ու-
ռոյցքը սաստիկ ցաւում է: Եր-
բեմն էլ միաժամանակ ուռ-
չում են և բորբոքվում թէ թլպատը և թէ

անդամի գլուխը, և իհարկէ աւելի մեծ տան-
ջանքներ պատճառում հիւանդին: Այսպիսի
դէպքերում իսկոյն պէտք է անկողին մըտ-
նել և հրաւիրել մասնագէտ բժշկի: Իսկ նա-
խազգուշութեան համար անհրաժեշտ է օ-
րական միքանի անգամ բօրակաթթուի (бор-
ная кислота) 20% գօլ լուծվացքով լուա-

Նկար 6.

Յետ քաշուած և ուռած
թլպատը:

13. ԲՈՒԲՕՆ ՏՐԻՊԷՐԻՑ

Պատահում է, որ տրիպերի թարախը
արեան կամ թէ աւշային անօթների միջո-
ցով անցնում է և մտնում աճուկների փոք-
րիկ խւլիւրի մէջ, բորբոքում է նրանց, ուռց-
նում և առաջացնում թարախակալութիւն,
որը կոչվում է ըրութն: Հէնց որ նկատվում
է փոքրիկ ուռոյցք աճուկի մէջ և ցաւ, իս-
կոյն պէտք է հանգիստ մնալ, աւելի լաւ է
պառկած դրութիւն: Որպէսզի թոյլ չը տալ

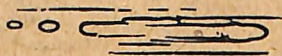
ուռոյցքի մեծանալուն և թարախակալու-
թան, պէտք է սառը կօմպրէսներ կամ թէ սա-
ռոյց դնել աճուկի վրայ: Եթէ այսպիսով չի
անցնում, այն ժամանակ պէտք է նպաստել
ուռոյցքի շուտ հասունանալուն և բացվե-
լուն: Այս նպատակով օրական միքանի ան-
գամ դրվում է տաք կօմպրէս կամ թէ կը-
տաւաթի ծեծած ու եփած սերմը շորի մէջ
լցրած: Շատ քիչ դէպքերում հասունացած
ուռոյցքը ինքնիրան է պատռվում: Աւելի
լաւ է բուբօնի դէպքում իսկոյն դիմել բը-
ժշկի, որը կըճեղքէ ուռոյցքը, դուրս կը
թողնէ թարախը և լաւ ախտահանելով վէր-
քը, կը բժշկէ հիմնաւորապէս: Տնային դե-
ղերը կամ թէ ինքնիրան բացված բուբօնի
անուշադիր թողնելը վտանգաւոր են, որով-
հետեւ այդ դէպքում բուբօնը կը մնայ եր-
կար ժամանակ, թարախահոսութիւնը չի
կտրվի և կարող է առաջանալ արեան վա-
րակումն:

14. ՏՐԻՊԷՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԱՐՄԵՆԻ ՎՐԱՅ

Մինչև այժմ մենք նկարագրեցինք տրիպէրի և նրա արած ազդեցութիւնը մարմնի զանազան գործարանների վրայ: Բացի վերոյիշեալ բարդութիւններից, տրիպէրը ունենում է և ընդհանուր փնասակար ազդեցութիւն ամբողջ մարմնի վրայ: Տրիպէրով վարակված անձը դառնում է ջղային, դիւրագգաց, դիւրագրգիռ: Նրա տրամադրութիւնը մեծ մասամբ լինում է մեղամաղձոտ և վշտոտ:

Ապա տրիպէրը, առաւել ևս խրոնիքականը, ազդում է և սեռական կարողութեան վրայ: Մարդու մէջ նուազում է կիրքը, էրէկցիան (անդամի կանգնումը) ուժեղ չէ լինում: Ընդհանրապէս վերցրած, կրկնվող կամ խրոնիքական տրիպէրից յետոյ մարդ վաղաժամ թուլանում է սեռականապէս և երբեմն էլ զրկվում կարողութիւնից:

IV ԿԵՂԾ ՏՐԻՊԷՐ

Բացի վերոյիշեալ տրիպէրից կայ և միզանցքի մի ուրիշ տեսակ բորբոքում, որ շատ նման է իսկական տրիպէրին: Իրար յետևից միքանի անգամ կատարված, հարբած ժամանակ կամ կնոջ ամսական արիւնհոսութեան միջոցին կատարած յարաբերութիւններից կարող է միզանցքը բորբոքվել և թարախահոսութիւն սկսվել: Սակայն այսպիսի տրիպէրը կարճատև է և հանգիստ մընալով ինքնիրան անցնում է: Նա կոչվում է կեղծ տրիպէր, որովհետև նրա թարախի մէջ չեն լինում սուսուկնակի բացիւններ, գոնօկօկներ. ուստի թարախը վարակիչ չէ: Կեղծ տրիպէրից հարկաւոր չէ վախենալ, քանի որ նա չէ ունենում ծանր բարդութիւններ: Անհրաժեշտ է միայն հանգիստ մնալ, խուսափել խմիչքեղէնից ու զրգուումից: Կեղծ տրիպէր առաջանում է նաև կնոջ բունոցից հոսող թարախահիւթից (ՇԵՍՈՒ). ուրեմն, պարզ է, որ պէտք է խուսափել բէլի ունեցող կնոջ հետ մերձենալուց:

V ՏՐԻՊԼԵՐԻ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վերոյիշեալ մեր նկարագրութիւններից պարզ երևում է, որ տրիպլերը լուրջ հիւանդութիւն է, որը կարող է առաջ բերել բազմատեսակ տառապանքներ: Այդ պատճառով երբէք չը պէտք է անուշադիր թողնել նրան, համարելով մի թեթև ու չնչին ցաւ: Չը պէտք է դիմել տնային խաբեբայ հեքիմների, անմատչելի բժշկարանների և կամ բաւականանալ սրա նրա տուած ընցէպտներով: Այս ճանապարհով ոչ միայն հիւանդութիւնը չի բժշկվիլ, այլ ընդհակառակն կը ֆնայ, կը հնանայ ու կը դառնայ խրոնիքական. ցաւը կարող է թափանցել խորքերը և գործը բարդացնել:

Քաղաքներում ապրող մարդիկ բժշկութեան տեսակէտից շատ երջանիկ են, քան թէ գիւղերում և աւաններում ապրողները. որովհետև քաղաքացին, վարակման դէպքում, կարող է անմիջապէս դիմել հարկ-

րաւոր մասնագէտ բժիշկներից մէկին: Մինչդեռ գիւղացին կամ գաւառացին միշտ հնարաւորութիւն չէ ունենում թողնել գործը, ծախսեր անել ու քաղաք բնալ բժշկվելու: Բացի այդ, կան մարդիկ, թէկուզ հէնց քաղաքում ապրողներ, որոնք ամուսնացած լինելով կամ սաստիկ ամաչկոտ լինելով, չեն դիմում բժշկի: Պարզ է, որ այսպիսի դէպքերում հիւանդութիւնը առաջադիմում է, բարդանում և ծածուկ կերպով մաշում ամօթխած հիւանդին: Ահա հէնց յիշեալ մարդկանց համար էլ մենք կազմեցինք այս գրքոյկը: Այն մարդը, որ ինչինչ պատճառներով չի դիմում բժշկին, կարող է օգտվել այս գրքոյկից, միայն թէ զգոյշ, խելացի ընտրութեամբ և ճշտօրէն կատարելով ցոյց տրված խորհուրդները:

Հէնց որ սկսվում են թարախահոսութիւն, այրոց և ցաւեր, անմիջապէս պէտք է թողնել ամենատեսակ ֆիզիքական աշխատանք: Հանգիստ դրութիւնը չի թոյլ տալիս բորբոքման զարգանալուն, մինչդեռ քայլեր, զանազան շարժողութիւնները, ընդհակառակըն, աւելի են բորբոքում հիւանդութիւնը:

Ուստի և աւելի նպատակայարմար կը լինի առաջին օրերում պառկել: Եթէ հիւանդը անհամբեր է, չի կարող պառկած մնալ, գոնէ նա պէտք է քիչ ման գայ, խուսափէ շարժումներից. հասկանալի է, որ բոլորովին արգելվում է պարել, ձի հեծնել, վէլօսիպէդ նստել, երկար ու բարձր սանդուղներ բարձրանալ և այլն: Սկզբից և եթ պէտք է գնել ամորձիքակապ և ձուաները կապել. այսպիսով նրանք կը մնան հանգիստ ու չեն բորբոքվի: Ամորձիքակապը, որ կոչվում է սոսպէնզօրիում, պատրաստի է և ծախվում է դեղատներում 25—40 կոպէկով:

Նկար 5.
Ձուաների կապը.
սոսպէնզօ-
րիում

Եթէ միզանցքի բորբոքումը սաստիկ է, այրոցն ու ծակոցները այն աստիճան, որ շատ դժուարացնում են միզելը, լաւ կը լինի օրական մէկ անգամ ամբողջ վաննա ընդունել. ջրի տաքութիւնը լինելու է 30°/0. վաննայի մէջ պէտք է նստել 15—20 րոպէ: Աւելորդ է ասել, որ ցուրտ եղանակներին, ձմեռը, պէտք է վաննան ընդունել տաք սենեակում

և զգոյշ լինել մրսելուց: Եթէ մեծ վաննա չը կայ, այն ժամանակ կարելի է վարվել հետևեալ կերպով.—վերցնել մի բաժակ քօլ ջուր, կաթ կամ 20/0 բորակաթթուի լուծուցք, բոլորն էլ 30—31°/0 տաքութեան (ի հարկէ նրանցից որևէ մէկը առանձին, և ոչ թէ իրար խառնած), առնանդամը մէջը դնել ու պահել 5—10 րոպէ: Այս միջոցով այրոցը զգալի չափով պակասում է: Անմիջապէս պէտք է թողնել ոգելից խմիչքները, և կաթիլ անգամ չը խմել օդի, գինի, գարեջուր, որոնք տրիպէրից սիրված են և նպաստում են թարախահոսութեան շատալուն և հիւանդութեան երկար դիմանալուն: Անչափ օգտակար ու բարեբար ազդեցութիւն է անում կաթը, ուստի պէտք է խմել օրական 4—6 բաժակ կաթ: Կարելի է գործածել բաց գոյնի թէյ, գազը թողած լիմօնադ, գէլաէրեան և սառը մաքուր ջուր: Սրանք նպաստում են մէզի աւելանալուն և միզանցքը լուանալուն: Արդէն քանի անգամ կրկնեցինք, որ տրիպէրի թարախը վարակիչ է և ձեռքերի միջոցով կարելի է այս կամ այն գործարանը վարակել. այդ պատճառով հի-

ւանդը պէտք է դառնայ մաքրասէր. ամեն անգամ անդամը բռնելուց յետոյ պէտք է կարբօլեան սապօնով լաւ լուանայ ձեռքերը ու եղունկների արանքները: Անպայման պէտք է խոսափել աչքերին ձեռք տալուց, քանի որ տրիպէրի թարախը շատ շուտ վաժարակուժ է նրանց: Որպէսզի անդամի գըլուխը շորի հետ շփվելուց զերծ մնայ և սպիտակեղէնը չը կեղտոտվի միզանցքից հոսող թարախից, անհրաժեշտ է մեծ կտոր մաքուր բամբակ դնել անդամի ծայրին, որը թարախոտվելուց յետոյ փոխել մաքուր բամբակով, յետոյ ձեռքերը լուանալ:

Ուտելիքի և խմելիքի մէջ հիւանդը պէտք է լինի չափաւոր: Միանգամից շատ չուտել և ստամոքսը չը ծանրաբեռնել: Փորը չը պիտի կապ մնայ, այլ ամեն օր պէտք է դուրս ելնել: Արգելվում է գործածել զըրգոյն նիւթեր, օրինակ քացախ, մանանեխ (գարշիցա), պղպեղ, շատ կծու—թթու և աղի բաներ: Լաւ է շուտ շուտ ուտել, միայն քիչ—քիչ, և կերածը լինի աննդարար կերակուր: Տնարաւորութեան չափ քիչ գործածել դժուարամարս նիւթեր, որոնք են

տաւարի միս, հաց, կարտօփիլ, խմորեղէն և այլն: Գիշերվայ քնելու անկողինը փափուկ չը լինի, այլ պարզ, մաքուր, չոր ու զով: Սենեակի օդը պէտք է մաքուր պահել ցերեկը պատուհանները բանալով: Տրիպէրի միջոցին արգելվում է սեռական յարաբերութիւնը: Սերմը գրգռում է միզանցքի բորբոքված թաղանթը և բժշկութեան գործը դանդաղացնում: Այս տեսակէտից էլ պէտք է աշխատել, որ գիշերը երազախաբ չը պատահի. դրա համար ցերեկը խոսափելու է կանանցից, չը խօսել ու չը լսել սեռական յարաբերութեան մասին, չը կարդալ սիրահարական կամ թէ պօռնօգրաֆիական գրքեր, սինէմատօգրաֆներում չը դիտել լկտի պատկերներ և այլն:

Ինչպէս գիտենք, սուր տրիպէրի սկզբնական շրջանում անդամի կանգնումը շուտ շուտ է լինում, որը շատ անհանգստացնում է հիւանդին. այդ բանից զերծ մնալու համար լաւ կը լինի մէջքի վրայ չը քնել, այլ պառկել աջ թևի վրայ. քնելուց առաջ ոչինչ չուտել. պառկելուց 2—3 ժամ առաջ խմել մի բաժակ կաթ: Եթէ անդամի կանգնումը

չի դադարում, դեղատնից վերցնել նշի կաթ (миндальное молоко) և օրական 3—4 անգամ ընդունել հացի գդալով: Եթէ սա էլ չի օգնի, վերցնել բրօմի լուծուածք (8 գրամ բրօմ, 200 գրամ գտած ջուր) և օրական 3 անգամ խմել հացի գդալով:

Սուր տրիպէրի բորբոքման միջոցին, երբ միզանցքի այրոցն ու ցաւերը սաստիկ են, երբէք չի կարելի կատարել միզանցքի լուացումներ (սրսկումներ), որովհետեւ սրանք աւելի կը զօրեղացնեն բորբոքման երևոյթները: Պէտք է սպասել 7—10 օր, երբ բորբոքումը կը նուազի առողջապահական բոլոր խորհուրդները կատարելուց, այն ժամանակ միայն կարելի է մեծ զգուշութեամբ սկսել սրսկումները: Տրիպէրի բժշկութեան միջոցին միշտ հարկաւոր չէ լինում միաժամանակ թէ ներքին դեղեր ընդունել և թէ սրսկումներ անել: Աւելի հիմնաւոր և վերջնականապէս են բուժում որոշ դեղերի լուծուածքների լուացումները: Մինչև այժմ բժշկութիւնը չի գտել մի դեղ, որ ներքուստ անմիջապէս ազդէր գոնեօկէների վրայ: Գործածվող ներքին դեղերը, (օրինակ սանթա-

լի իւղը և զանազան բալզամներ) հիւանդութեան վրայ ազդում են կողմնակի կերպով: Նրանցից մէկը ներգործում է երիկամունքների վրայ և նրանց ստիպում շատ քանակութեամբ մէզ արտադրել, որով միզանցքը լուացվում և թարախը հեռացվում է, միւս դեղը միզանցքի բորբոքված թաղանթի վրայ հանգստացուցիչ ազդեցութիւն է ունենում, և այլն: Չը պէտք մոռանալ, որ տրիպէրի դէմ ընդունվող ներքին դեղերը չէ կարելի շատ երկար ժամանակ գործածել, որովհետեւ նրանք կարող են առաջացնել երիկամունքների բորբոքում, որ աւելի վտանգաւոր հիւանդութիւն կը դառնայ, քան թէ ինքը՝ տրիպէրը: Այդ պատճառով որևէ դեղ մի անգամ վերջացնելուց յետոյ ինքնագլուխ չը կրկնել, այլ հարցնել բժշկի խորհուրդը: Իսկ ով արդէն ունի երիկամունքների հիւանդութիւն, ոչ մի դէպքում չը պէտք է խմէ հակատրիպէրային դեղեր:

Գործածելու համար դեղատնից վերցնել սանթալի իւղը (санталовое масло) և օրական 3 անգամ կաթով ընդունել 10-ա-

կան կաթիլ (ոչ աւելի): Կամ թէ վերցնել կօպայսկի բալզամ, որից նմանապէս խմել 10-ական կաթիլ օրը 3 անգամ: Յիշեալ դեղերը բաւական էժան են ու մատչելի: Կան և արտասահմանեան պատրաստի դեղեր, որոնք աւելի բուժիչ են ու աւելի թանգ: Դրանցից լաւերն են Գօնօգան (Pil. gonosan) հապերը, որոնցից պէտք է ընդունել 2-ական հապ օրը երեք անգամ: Սանթալ Միգի հապերը, նոյնպէս 2-ական հապ, օրը 3-անգամ: Վերոյիշեալ բոլոր դեղերը պէտք է գործածել ուտելուց յետոյ, այսինքն առաւօտեան թէյից, ճաշից և իրիկնահացից յետոյ, որովհետեւ նրանք կարող են խանգարել դատարկ ստամոքսը:

Տրիպէրի լուացուցները կատարվում են առանձին գործիքով, որ կոչվում է սպրինցովիկ: Սա բաղկացած է ապակեայ գլանակից, որի մէջ շարժվում է խթանը (поршень). սպրինցովիկի ծայրին ամրացրած է ըէզինի ծիծ: Սպրինցովիկները լինում են զանազան մեծութեան, բայց առհասարակ լաւ է գործածել 5 խորանարդ սանտիմէտր բովանդակութեան գործիք: Անհրաժեշտ է

գիտենալ սպրինցովիկայի գործածութեան բոլոր կանոնները և զգուշութիւնները, հակառակ դէպքում կարելի է օգուտի փոխարէն վնաս պատճառել: Գործիքը գնելուց և տուն տանելուց յետոյ պէտք է եռուն ջրով, կարբօլեան 5⁰/₀ կամ բորակաթթուի 2⁰/₀ լուծվածքով լաւ լուանալ ինչպէս մէջը, այնպէս

Նկար 6.

Տրիպէրի սպրինցովիկան, այսինքն լուանալու գործիքը: Էլ դուրսը: Սրահումից առաջ պէտք է միգել և անդամը գօլ ջրով լուանալ: Դեղից մի քիչ լցնել մաքուր պնակի մէջ, առնել սպրինցովիկի մէջ է և ապա ըէզինի ծայրը դէպի վեր ուղղել ու խթանը քիչ սեղմել, մինչև որ դեղի հետ մտած օդը դուրս կելնէ: Ապա ձախ ձեռքով բռնել անդամը, աջ ձեռքով ըէզինի ծայրը զգուշութեամբ դնել միգանցքին, այդպէս բռնել, իսկ աջ ձեռքի որևէ մատով շատ հանդարտ սեղմել խթանը: Երբ ամբողջ դեղը կը լցվի միգանցքը, սպրինցովիկան յետ քաշել, առաջուց սեղ-

մած ունենալով միզանցքի ծայրը, որպէսզի
դեղը դուրս չը թափվի: Այսպէս բռնած պա-
հել 3—5 րոպէ, իսկ յետոյ ձեռքը թողնել ու
դեղը դուրս թափել: Սկզբներում այս լուա-
ցումը կատարել 3—4 անգամ. իսկ յետոյ
թարախի նուազման հետ պակասեցնել և
լուացումները. 3, 2 և մէկ անգամ օրը. թա-
րախի անհետանալուն պէս բոլորովին վերջ
տալ սրսկումներին: Թարախի կտրվելը թող
ազատութիւն չը տայ հիւանդին ուտելիքի
ու խմելիքի մէջ, որովհետեւ դա դեռ չէ նը-
շանակում, որ տրիպէրը իսպառ բժշկվել է.
եթէ հիւանդը անմիջապէս սկսէ հարբել, ձի
հեծնել, սեռական կրկնակի մերձեցումներ
կատարել, շատ շուտ կը վերանորոգվի ցա-

տիկանային
հոգաբարձ
Ե. Բ. Բ.

ւր: Ուրեմն խորհուրդ կը տանք թարախի
անհետանալուց յետոյ դեռ էլի 2—3 ամիս
նոյն բէժիմը պահել, ինչ որ ցոյց ենք տը-
վել վերևում:

Սրսկելու դեղերից մենք կը յիշենք մի-
այն միջանի էական և ազդեցիկ դեղեր, ո-
րոնցից զատ մնացեալ հարկւրաւոր դեղերի
գործածութիւնը միմիայն բժշկին պէտք է
վերապահել:

Թոյլլուծվածք 1) Rp. Protargol... 0,5
Aq. Destillat... 200,0

MDS. Օրական միջանի անգամ սրըս-
կել վերոյիշեալ ձևով:

Այս առաջին լուծվածքը վերջացնելուց
յետոյ վերցնել երկրորդ աւելի ուժեղ լուծ-
վածքը. 2) Rp. Protargol... 1,0

Aq. Destillat... 200,0

MDS. Սրսկել վերոյիշեալ ձևով:

—

Թոյլ լուծ. 3) Rp. Zinci sulfocarbolic... 0,5
Aq. destillat... 200,0

MDS. Սրսկել օրը միջանի անգամ,
պահելով 3—5 րոպէ:

Վերջացնելուց յետոյ վերցնել երկրորդ
աւելի ուժեղ լուծ. 4) Rp. Zinci sulfocarbolic... 1,0

Aq. destillat... 200,0

MDS. Սրսկել յիշեալ ձևով:

5) Rp. Kali hypermanganici... 0,06

Aq. destillat 200,0

MDS. Սրսկել միքանի անգամ օրական:
Եթէ միզանցքի ցաւերը չեն հանգարտ-
վում, վերցնել հետեւեալ դեղը.

6) Rp. Zinci sozjodol 1,0

Plumbi acetici 0,3

Tinct. opii simpl. 5,0

Aq. destillat 200,0

MDS. Սրսկել միզանցքը օրական եր-
կու անգամ, պահելով դեղը 3—4 րոպէ:

Երբ սրսկման ժամանակ ձուաններից
որեւէ մէկում նկատվում է ուռոյցք և զգաց-
վում ցաւ, իսկոյն պէտք է ընդհատել սր-
սկումները և հանգիստ մնալ: Ընդհանրա-
պէս, հիւանդը երբէք 2—3 շաբաթից աւե-
լի չը պէտք է կատարէ ինքնասրսկումներ,
երբ նկատում է, որ թարախը չի պակա-
սում և ցաւերը չեն վերջանում: Այնուհե-
տե պէտք է դիմէ բժշկի, որը խոր լուա-
ցումներով ու զանազան գործիքներով հիմ-
նաւորապէս կը բժշկէ:

Խրոնիքական տրիպէրի բացվելուն պէս
կարելի է վերոյիշեալ դեղերից որեւէ մէկով

սրսկումներ անել. միայն թէ օրական միայն
մէկ անգամ:

Յանկալի է, որ թէ սուր և թէ խրո-
նիքական տրիպէրը միշտ յանձնել բժշկի
խնամքին, որպէսզի միանգամից հիմնաւոր
կերպով բժշկվել ու ազատ լինել յետագայ
կրկնութիւններից: Շատ քչերն են բժշկ-
վում իրանք իրանց արած սրսկումներով:
Նրանք, որոնք զլանում են ժամանակին դի-
մել բժշկական օգնութեանը, յաճախ երկար
տարիներ, նոյն իսկ մինչև մահ չեն ա-
զատվում տրիպէրի ճանկերից:

VI. ԴԵՂԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ՏՐԻՊԵՐԻ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

Երբ բոբբոբվի միզապարկը և նրա մէջ առաջանան ծակոցներ, ղողոցներ, մէզը սաստիկ պղտորվի, վերցնել դեղատնից salol 10-ական գրան 16 պարաշօկ և օրական ընդունել մի քիչ ջրով 4 պարաշօկ: Կամ թէ վերցնել urotropin 16 պարաշօկ 8-ական գրան իւրաքանչիւրը, օրական ընդունել 4 պարաշօկ մի բաժակ սէլտէրեան ջրով: Շատ լաւ է և ցաւերը մեղմացնում է օրական մէկ անգամ 30% կիսավաննա ընդունելը (сидячая ванна): Հանգստացնում է նաև նշի կաթը, օրական 4 անգամ հացի գդալով: Եթէ այս միջոցներով միզապարկի բորբոքումը չէ անցնում, իսկոյն պառկել և բժշկի հրաւիրել:

Բուբոնի դէպքում վարվել այնպէս, ինչպէս ասել ենք սեպհական գլխում:

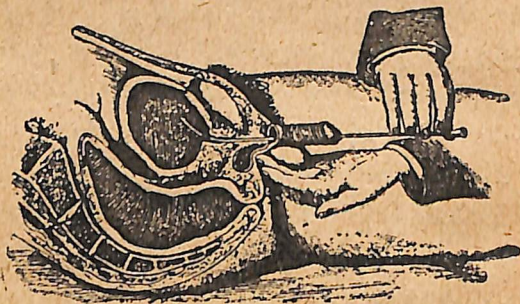
Երբ ձուռն ուռչի, իսկոյն թողնել սրս-

կուռներն ու պառկել: Դեղատնից վերցնել СВИНЦОВАЯ ВОДА մի սրուակ, նրա մէջ թրուռնել մաքուր քաթան ու ծալած դնել ձուռների վրայ, այսպէս փոփոխել օրական մի քանի անգամ: Եթէ ցաւերը չը մեղմանան, լաւ կը լինի սառոյց դնել սառցապարկով: Փորկապ ժամանակ ընդունել թեթեւ լուծողական, օրինակ գէնագէջչակի իւղ (касторовое масло) մի պօրցիա: Եթէ ցաւը մեղմանայ, իսկ ձուռն ուռոյցքը չիջնի, այն ժամանակ ուռած ձուռն քսել վազելին և վրայից դնել տաք կօմպրէս, այսինքն տաք ջրում թռչած քաթան, որը նորոգել մի քանի անգամ: Իսկ երբ այս կերպ էլ չը բժշկվի ձուռն, անմիջապէս դիմել բժշկի:

Միզանցքի նեղութեան և մէզի բռնվելու դէպքում անպայման պէտք է դիմել բժշկի, որը կատէտրի օգնութեամբ դուրս կը թողնէ մէզը, և ապա ժամանակի ընթացքում առանձին մետաղէ ձողերով, որոնք կոչվում են բուժեր, աստիճանաբար կը լայնացնէ միզանցքը: Բժշկութեան միջոցին լաւ կը լինի օրական մէկ անգամ 30% ամ-

բողջ վաննա ընդունել, մէջը նստելով 20—30 րոպէ:

Աչքերի բորբոքման դէպքում օրական միքանի անգամ բորակաթթուի (борная кислота) գօլ լուծվածքով աչքերը լուանալ: Լոյսից անհանգիստ չը լինելու համար կրել սև ակնոցներ: Լինել խիստ մաքրապահ և առողջ աչքը պաշտպանել վարակվելուց: Լուրջ դէպքում անմիջապէս դիմել ակնաբուժի:

Նկար 8.

Միզանցքի նեղութեան լայնացնելը բուժով:

Տրիպէրի միւս բարդութիւնների դէպքերում, օրինակ յօդերի, երիկամուկների և այլ բորբոքման ժամանակ, կամթէ միզանցքում խոշոր թարախակալութիւնների, թլպատի

ուռոյցքի դէպքերում առանց ժամանակ կորցնելու իսկոյն և եթ դիմել բժշկի, վաղօրօք զանազան փորձեր չանելով բժշկարանների ու տնային հէքիմների խորհուրդներով:

VII. ՏՐԻՊԵՐՈՎ ՈՒ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ ՎԵ-
ՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐՈՎ ՎԱՐԱԿՄԱՆ ԴԷՄ ՆԱ-
ԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ:

Քանի որ ներկայ հասարակական կազմի ու կեանքի գայթակղեցուցիչ պայմանների շնորհիւ, մարդիկ, կամքի ուժից զուրկ, չեն կարողանում բարոյական մաքուր շաւղով ընտանայ և անձնատուր են լինում սեռական ցոփ կեանքի, ուստի վեներական ախտերով չը վարակվելու համար պէտք է գիտենան միջանի պարզ ու հեշտ գործադրելի կանոններ:

Նախապաշտպանողական բոլոր միջոցներից և դեղերից ամենավստահելին է գօնադրւմը: Սա չափազանց նուրբ, բարակ թաղանթ է, որը յարաբերութիւնից առաջ հագցնվում է առնանդամի վրայ մինչև արմատը: Եթէ կինը վարակված լինի որևէ ախտով, սրա թոյնը կը կաշի թաղանթին և խոկոյն չի կարող նրա միջով թափանցել առնան-

դամի մէջ: Մերձաւորութիւնից յետոյ ըզգուշութեամբ պէտք է յետ քաշել գօնդօմը ու դէն գցել: Որպէսզի գօնդօմը հագցրելիս չը կաշի մսին ու չը ցաւեցնէ, լաւ կը լինի առաջուց քիչ վազելին քսել անդամին, յետոյ միայն հագցնել: Գօնդօմը լինում է

Նկար 9.

Տղամարդի գօնդօմը ուրած.

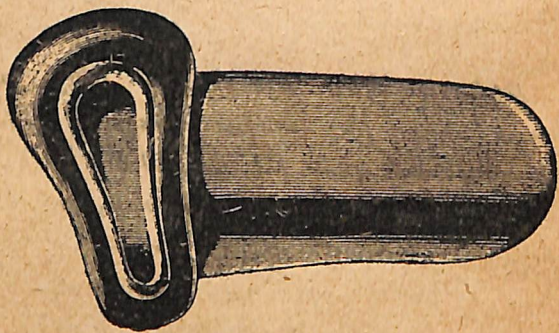
թէ տղամարդի և թէ կանացի: Տղամարդինը արժէ 15—40 կոպէկ, Շատերը առարկում են, որ իբր թէ գօնդօմը թուլացնում է հաճոյքը, սակայն դա սխալ

է. թէկուզ հէնց այդպէս էլ լինի, աւելի լաւ է փոքր ինչ պակաս հաճոյք վայելել մի ըրպէտում, քան թէ վարակվել զանազան ախտերով, ու յետոյ ամիսների, տարիների ընթացքում դառնութիւն քաշել:

1. Պէտք է խուսափել յարաբերութիւն ունենալ այն կնոջ հետ, որի մարմնի վրայ կան մեծ քանակութեամբ պղուկներ ու խո-

ցեր, որովհետև նրանք կարող են վարակիչ լինել:

2. Մերձաւորութեան միջոցին երբեք չը համբուրվել օտար կնոջ հետ, մանաւանդ շրթունքներէց, որովհետև սիֆիլիսի և թութախտի բացիւնները շատ դիւրին կերպով անցնում են բերանից բերան համբուրվելիս: Օտար կնոջ հետ յարաբերութիւնից յետոյ անմիջապէս պէտք է միգել: Մի բժշկի կարծիքով դա անպայման նպատակայարմար է և միակ միջոցն է վարակվելուց զերծ մնալու: Եթէ մերձաւորութեան ժամանակ հի-

Նկար 10.
Կանանց գոնգոմ.

ւանդութեան թոյնը ներս է մտել աղամար-

դի միզանցքը, միգելիս նա յետ է մղվում մէզի հետ. իսկ սրսկելով կարելի է, ընդհակառակն, թոյնը տւելի խորը տանել և վարակել: Թէպէտ մերձաւորութիւնից անմիջապէս յետոյ անդամը կանգնած ըսպէին դժուար է միգել, բայց և այնպէս նրա թուլանալուն պէս պէտք է միգել: Միգելուց յետոյ հարկաւոր է լուացումն կատարել զանազան դեղային լուծուածքներով, որոնք ընդունակ են սպանել հիւանդութեանց բացիւններին: Մի կողմ թողնելով զօրեղ և թոււաւոր դեղերի լուծուածքները, որոնք դեղասնից տրվում են միմիայն բժշկի ստորագրութեամբ, մենք կը թուենք այնպիսի միջոցներ, որոնց միշտ և ամեն ոք կարող է ձեռք բերել առանց ժամանակ կորցնելու: Կամ բժշկի ստորագրութիւնը՝ ստանալու: Դրանք են—գինու քացախ, լիմօնի հիւթ, կարմիր դինի, գինու սպիրտ, սապոնի սպիրտ, սապոն, խլորաջուր, խլորալիիր, սովորական աղ, բորակ, կրաջուր, շիպ և այլն: Սրանցնց որևէ մէկը փոքր քանակութեամբ պէտք է լուծել մի քանի բաժակ սովորական կամ գտած ջրի մէջ և լուանալ սեռական գոր-

ծարանները: Մերձաւորութիւնը փաստակար
է կնոջ ամսական արիւնհոսութեան միջո-
ցին: Զը խօսելով կնոջ համար առաջացած
ծանր հետեանքների մասին, կը յիշենք մի-
այն տղամարդի փաստները. առնանդամի գը-
լուխը կեղտոտ արիւնից կարող է բորբոք-
վել, անդամամաշկի տակ կարող են առա-
ջանալ բշտիկներ. բացի այդ կարող է նս-
րոգվել հին և խրոնիքական տրիպէրը. մի-
զանցքը կարող է բորբոքվել և առնանդամի
գլուխը, ուռչեայտինքն կառաջանայ բալեա-
նիտ, որի մասին վերում էլ խօսել ենք:
Լաւ կը լինի սպասել արեան ընդհատվելուց
դեռ էլի 3 օր, ապա մերձենալ: Վտանգա-
ւոր է մերձաւորութիւն ունենալ հարբած
ժամանակ:

Յ Ա Ն Կ

I. Ընդհանուր տեսութիւն	4—6
II. Տրիպէրի վարակումը	7—19
III. Տրիպէրի բարդութիւնները	14—30
IV. Կեղծ տրիպէր	31—31
V. Տրիպէրի բժշկութիւնը	32—45
VI. Բարդութիւնների բժշկութիւնը	46—49
VII. Տրիպէրով չը վարակվելու նախազգու- շութեան կանոնները	50—55

Յարութիւն (Արտէմ) Նսայեանի լոյս տեսած
աշխատասիրութիւնները՝

1. Խորտակուած սէր (վէպիկ) գինը 30 կ.
2. Գրբացի ստրուկներ (պատկեր) գ. 5 »
3. Կեանքի բօմանից (վէպիկ) գ. 25 »
4. Էմիլ Զօլա (փոքրիկ տեսութիւն) գ. 5 »
5. Լօխմանի հէքիմը (պատկեր) գ. 8 »
6. Բաֆֆի (համառօտ տեսութիւն) գ. 10 »
7. Կեանքի խորշերից (պատկերներ) գ. 20 »
8. Առաջին մուրացկանութիւնը (պատ.) գ. 8 »
9. Արբեցողի զատիկը (պատկեր) գ. 3 »
10. Թշուառներ (պատկեր) գ. 8 »
11. Միկնոյն դազադում բ. տպ. (պատկերա-
զարդ) հայ-թրք. կռիւներից 8 »
12. Սիրոյ Յարութիւնը (պատկեր) գ. 10 »
13. Հայ կտրիճները (պատկեր հայ-թրք. կռիւ) . 7 »
14. Տղամարդի սեռական կեանքը (բժշկական) 30 »

Թ ա ր գ մ ա ն ու թ ի լ ն ն Ե ր

1. Անիւտա (Չեխովից) գինը. 3 կ.
2. Դիմակ (Չեխովից) գ. 5 »
3. Նինիի համար գ. 3 »
4. Ճապոնիա գ. 25 »
5. Արբեցողութեան դէմ գ. 15 »
6. Կին և նրա տնտեսականի դրութիւն Կլար
Տետկինի գ. 15 »
7. Մշտական զօրք և միլիցիա 12 »

Դիմել Թիֆլիս «Դուտտենբերգ» գրավաճա-
ռանոցին կամ Թիֆլիս, Городская Управа, конт-
ролеру водопровода А. Есаянцу.

Դումարով գնողներին մեծ զեղջ:

1884

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0279844

